

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду
(актуальна судова практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за жовтень 2021 року

Зміст

1. Щодо належного способу захисту права продавця частки у статутному капіталі товариства, яка була продана в кредит та не була оплачена покупцем	5
2. Щодо ефективного способу захисту порушених прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю, у разі систематичного непроведення річних загальних зборів учасників та перешкодження у їх скликанні	8
3. Щодо належного способу захисту права акціонера внаслідок визнання неконституційними положень Закону України "Про управління об'єктами державної власності", який встановлює обов'язок спрямувати частину чистого прибутку на користь держави	9
4. Щодо права замовника вимагати повернення виконаного за договором підяду в порядку статті 1212 ЦК України	12
5. Щодо можливості встановлення органом Антимонопольного комітету України в одному запиті про надання інформації вимоги щодо окремих пунктів, груп пунктів вимоги та зазначати різні строки подання інформації	15
6. Щодо витребування територіальним відділенням Антимонопольного комітету України у адвоката інформації, яка підпадає під визначення адвокатської таємниці	18
7. Щодо оплатності надання послуг транспортування природного газу та неможливості повернення вартості наданих послуг транспортування природного газу	20
8. Щодо порядку задоволення забезпечених вимог кредиторів після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном боржник	23
9. Щодо визначення поняття "член сім'ї боржника" у справах про неплатоспроможність боржника – фізичної особи	26
10. Щодо відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника, у випадку необґрунтованості/непідтвердження вимог ініціюючого кредитора у заяві про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника	28

11. Щодо права кредитора на звернення до суду із заявою про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника 31
12. Щодо процесуальних наслідків закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги 36

Перелік уживаних скорочень

АМКУ	– Антимонопольний комітет України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
Закон про банкрутство	– Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Щодо належного способу захисту права продавця частки у статутному капіталі товариства, яка була продана в кредит та не була оплачена покупцем

Якщо договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства передбачає відстрочення або розстрочення платежу, то такий договір є договором купівлі-продажу товару (частки) в кредит і до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення статей 651 та 694 ЦК України.

Продавець частки у статутному капіталі товариства, яка була продана в кредит та не була оплачена покупцем, має право вимагати розірвання договору та повернення частки. З урахуванням особливостей, встановлених Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", у такому випадку позивач має заявляти позовні вимоги про розірвання договору купівлі-продажу, повернення частки та визначення розміру статутного капіталу і часток учасників або витребування частки, а не про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства та скасування реєстраційних дій (записів)

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, Товариства з обмеженою відповідальністю "Сільськогосподарський товаровиробник "Агросвіт" (далі – ТОВ "Агросвіт") про розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі, визнання недійсним рішення загальних зборів та скасування реєстраційної дії державного реєстратора.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ "Агросвіт" зареєстроване 21.09.2016, його засновником і єдиним учасником була ОСОБА_1.

Між ОСОБА_1 (продавець) та ОСОБА_2 (покупець) укладено договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ "Агросвіт" від 27.01.2017 (далі – договір). Продавець зобов'язався передати у власність (продати), а покупець – прийняти (купити) частку у статутному капіталі товариства у розмірі 99% часток статутного капіталу товариства. Сторони домовились, що покупець зобов'язується перерахувати кошти за корпоративні права протягом 30-ти днів з моменту підписання цього договору, при умові, що такі корпоративні права будуть переоформлені на покупця відповідно до чинного законодавства України

Відповідно до протоколу Загальних зборів учасників ТОВ "Агросвіт" від 27.01.2017 затверджено новий склад учасників товариства та розмір їх часток у статутному капіталі (фонді) товариства: ОСОБА_2 володіє часткою 99 % у статутному капіталі товариства, ОСОБА_1 володіє часткою 1 % у статутному капіталі товариства. 01.02.2017 проведено державну реєстрацію відповідних змін до установчих документів ТОВ "Агросвіт".

Судами встановлено, що 17.09.2019 ОСОБА_2 намагалася розрахуватись із ОСОБА_1 за договором, направивши йому грошовий переказ через сервіс грошових переказів ПАТ "Укрпошта"; 17.12.2019 ОСОБА_2 перерахувала на картковий рахунок ОСОБА_1 в якості оплати частки в статутному капіталі товариства, пеню, інфляційні

втрати, 3 % річних згідно з розрахунком позивача, доданим до письмової вимоги від 18.10.2019. 08.10.2019 ОСОБА_1 ще направляла ОСОБА_2 письмову вимогу з реквізитами для перерахування коштів, а вже 30.12.2019 перераховані кошти повернула та долучила повідомлення про втрату інтересу до грошового зобов'язання.

Позов ОСОБА_1 з посиланням на положення статті 651 ЦК України обґрунтовано порушенням ОСОБА_2 істотної умови договору щодо оплати фактично переданої частки у статутному капіталі товариства; вимоги про виконання спірного зобов'язання ОСОБА_2 не виконані.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що позивач обрав неналежний спосіб захисту, звернувшись до суду з вимогою про розірвання договору купівлі-продажу частини частки у статутному капіталі Товариства від 27.01.2017, оскільки покупець отримав товар (частку у статутному капіталі) за договором. А тому згідно з ч.3 ст.692 ЦК позивач має право вимагати оплати товару та сплати процентів за користування чужими грошовими коштами (які вже й так були сплачені ОСОБА_2), а не заявляти вимогу про розірвання договору купівлі-продажу.

Відповідно до статті 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

При цьому частина друга статті 651 ЦК України не містить вказівки щодо можливості обмежити її застосування законом або договором, зокрема, щодо певного виду правовідносин.

Загальне правило про наслідок прострочення виконання покупцем обов'язку оплатити товар визначено частиною третьою статті 692 ЦК України. При продажу товарів у кредит наслідки по відношенню до покупця полягають у тому, що продавець має право вимагати повернення неоплаченого товару, що не виключає пред'явлення замість цієї вимоги вимог, передбачених частиною третьою статті 692 ЦК України з урахуванням частини п'ятої статті 694 ЦК України.

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС зауважила, що якщо договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства передбачає відстрочення або розстрочення платежу, то такий договір є договором купівлі-продажу товару (частки) в кредит і до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення статей 651 та 694 ЦК України.

У статті 653 ЦК України передбачені правові наслідки розірвання договору. У разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються. Якщо договір розривається у судовому порядку, зобов'язання припиняється з моменту набрання рішенням суду про розірвання договору законної сили. Сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або законом. Якщо договір змінений

або розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією із сторін, друга сторона може вимагати відшкодування збитків, завданих зміною або розірванням договору.

Право вимагати повернення товару, проданого у кредит та неоплаченого покупцем, прямо передбачене законом (частина четверта статті 694 ЦК України), тому продавець частки у статутному капіталі товариства, яка була продана з відстроченням платежу та не була оплачена покупцем, має право вимагати її повернення. З урахуванням особливостей, встановлених Законом "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" у такому випадку позивач має заявляти позовну вимогу про розірвання договору купівлі-продажу, повернення частки та визначення розміру статутного капіталу і часток учасників / витребування частки, а не про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства та скасування реєстраційної дії.

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС зазначила, що у цій справі прострочення оплати, а разом із ним, порушення покупцем зобов'язання за спірним договором є очевидним та сторонами не оспорюється. Незважаючи на несвоєчасне виконання зобов'язання із оплати вартості частки у статутному капіталі, сторони не відмовилися від договору, про що свідчать неодноразові спроби продавця вже у 2019 році отримати оплату, а покупця – здійснити оплату. Покупець за договором не виконав своїх грошових зобов'язань. Однак, із урахуванням обставин, за яких таке невиконання відбулося (через неприйняття покупцем виконання), зазначене порушення істотним вважати не можна. Колегія суддів відхилила доводи ОСОБА_1 про втрату інтересу до простроченого грошового зобов'язання, позбавлення його того, на що він розраховував при укладенні оспорюваного договору. Окрім того, у цьому випадку вимога про розірвання договору по суті спрямована не на захист порушених прав позивача, а на невинуватене збагачення, що є неприпустимим.

Наявність вищезазначених обставин виключає можливість розірвання договору в порядку, передбаченому статтею 651 ЦК України.

Таким чином, суди попередніх інстанцій хоча й дійшли частково помилкових висновків щодо неналежності обраного позивачем способу захисту його порушеного права чи інтересу, однак, зазначені висновки не вплинули на правильність рішень про відмову у задоволенні позову.

Ураховуючи викладене, постановою судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду Черкаської області від 02.11.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 01.03.2021.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100214121>.

2. Щодо ефективного способу захисту порушених прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю, у разі систематичного непроведення річних загальних зборів учасників та перешкоджання у їх скликанні

Визнання протиправною бездіяльністю виконавчого органу товариства щодо нескликання річних загальних зборів є неефективним способом захисту, оскільки жодним чином не поновлює правомочностей учасника товариства та не призводить до відновлення його порушеного права. Натомість позовна вимога в частині зобов'язання виконавчого органу товариства скликати, організувати та провести загальні збори учасників товариства є ефективним способом захисту порушеного права учасника товариства та відповідає положенням статей 15, 16 ЦК України

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Маквіс Груп" (далі – ТОВ "Маквіс Груп") до Товариства з обмеженою відповідальністю "Боедем" (далі – ТОВ "Боедем") про визнання бездіяльності виконавчого органу ТОВ "Боедем" щодо непроведення річних загальних зборів учасників товариства протиправною, зобов'язання ТОВ "Боедем" в особі директора ОСОБА_1 скликати, організувати та провести загальні збори учасників товариства.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ "Маквіс Груп" є учасником ТОВ "Боедем" та володіє часткою у розмірі 50 % його статутного капіталу. Відповідно до пункту 10.1. статті 10 Статуту ТОВ "БОЕДЕМ" вищим органом товариства є Збори. Збори складаються із учасників, або призначених ними представників.

Судами встановлено, що ТОВ "Маквіс Груп" протягом періоду з 2012 по 2018 рік неодноразово зверталось до ТОВ "БОЕДЕМ" з вимогами щодо скликання загальних зборів учасників ТОВ "БОЕДЕМ". Доказів скликання загальних зборів протягом спірного періоду з 2012 по 2018 рік включно ТОВ "Боедем" до суду не надано.

Рішенням Господарського суду міста Києва від 25.11.2020, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 15.04.2021, позовні вимоги ТОВ "Маквіс Груп" в частині визнання протиправною бездіяльністю ТОВ "Боедем" щодо нескликання річних загальних зборів учасників було відмовлено у зв'язку з невірним обраним способом захисту наявного у позивача права у відповідності до статей 15, 16 ЦК України.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 167 ГК України та пункту 1 частини першої статті 5 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" (а до набрання чинності цим Законом - пункту а) частини 1 статті 10 Закону України "Про господарські товариства"), однією зі складових корпоративних прав є правомочність учасника товариства на участь в управлінні товариством, яка реалізується ним, зокрема, шляхом участі в загальних зборах учасників. Отже, зазначені права можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання порядку скликання і проведення загальних зборів, зокрема щодо періодичності їх проведення.

Норми чинного за період спірних правовідносин з 2012 по 2018 рік включно законодавства (стаття 61 Закону України "Про господарські товариства", частина друга статті 31 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю") та положення статті 10 Статуту ТОВ "БОЕДЕМ" визначали, що загальні збори скликаються не рідше двох разів на рік та встановлювали ряд питань, які повинні бути обов'язково внесені до порядку денного, зокрема, про затвердження річного звіту і балансу товариства, про розподіл прибутку, про визначення основних напрямків діяльності, тощо.

На думку судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС, відповідно до положень статей 15, 16 ЦК України порушені права ТОВ "Маквіс Груп" підлягають захисту саме шляхом спонукання відповідача до виконання його обов'язку – скликати, організувати та провести загальні збори учасників ТОВ «Боедем».

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС зазначила, що визнання протиправною бездіяльності ТОВ "БОЕДЕМ" щодо нескликання річних загальних зборів є неефективним способом захисту, оскільки жодним чином не поновлює правомочностей ТОВ "Маквіс Груп" та не призводить до відновлення його порушеного права. Натомість позовна вимога в частині зобов'язання відповідача скликати, організувати та провести загальні збори учасників ТОВ "Боедем" – є ефективним способом захисту порушеного права ТОВ "Маквіс Груп" та відповідає положенням статей 15, 16 ЦК України.

Таким чином, суд погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що вимога про визнання протиправною бездіяльності Відповідача (виконавчого органу товариства) щодо не скликання річних загальних зборів не є належним способом захисту, а отже не підлягає задоволенню.

Постановою судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду міста Києва від 25.11.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду 15.04.2021.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС від 30.09.2021 у справі № 910/16496/19 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100704124>.

3. Щодо належного способу захисту права акціонера внаслідок визнання неконституційними положень Закону України "Про управління об'єктами державної власності", який встановлює обов'язок спрямувати частину чистого прибутку на користь держави

Порушене право акціонера внаслідок визнання неконституційними положень Закону України "Про управління об'єктами державної власності", який встановлює обов'язок спрямувати частину чистого прибутку на користь держави, підлягає захисту відповідно до частини третьої статті 150 Конституції України, яка визначає,

що матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Тобто у такому разі належним способом захисту є відшкодування шкоди, а не визнання недійсним рішення загальних зборів, що приймалось відповідно до вимог закону

КГС ВС розглянув справу за позовом ОСОБА_1 до Публічного акціонерного товариства "Укрнафта" (далі –ПАТ "Укрнафта") про визнання недійсними рішення загальних зборів акціонерів товариства, оформлені пунктами 7, 10 протоколу загальних зборів акціонерів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 є акціонером ПАТ "Укрнафта" з кількістю акцій 170 штук, що підтверджується випискою про стан рахунку у цінних паперах станом на 15.05.2018.

Рішенням Наглядової ради ПАТ "Укрнафта" від 30.03.2018, оформленим протоколом, були скликані загальні збори акціонерів ПАТ "Укрнафта".

Відповідно до протоколу Загальних зборів акціонерів від 14.06.2018 вирішено, зокрема питання: № 7 "Розгляд висновків зовнішнього аудиту за 2017 рік та затвердження заходів за результатами його розгляду" щодо забезпечення необхідного коригування окремої фінансової звітності товариства у відповідності до аудиторського висновку та питання №10 "Розподіл прибутку і збитків Товариства за підсумками 2017 року" щодо сплатити до Державного бюджету України частини чистого прибутку товариства за 2017 рік, визначену відповідно до частини 5 статті 11 Закону України "Про управління об'єктами державної власності" і не нарахування дивідендів у зв'язку із наявністю значної заборгованості товариства з податків і зборів.

Позовні вимоги ОСОБА_1 обґрунтовані порушенням корпоративних прав на отримання дивідендів від суми чистого доходу. Позивач послався на те, що рішення № 7 щодо доручення голові правління здійснити коригування фінансової звітності товариства за 2017 рік прийнято з питання, яке належить до компетенції не загальних зборів, а правління (виконавчого органу товариства); рішення №10 щодо сплати до Державного бюджету України частини чистого прибутку товариства і не нараховувати дивіденди суперечить пункту 2 частини 1 статті 25, частині 1 статті 30 Закону України "Про акціонерні товариства", є дискримінаційним.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до пункту 8 частини першої статті 2 Закону України "Про акціонерні товариства" корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

За змістом частини першої статті 50 Закону України "Про акціонерні товариства" рішення загальних зборів акціонерного товариства може бути оскаржено акціонером в судовому порядку, якщо: 1) прийняті рішення загальних зборів суперечать вимогам

Закону України "Про акціонерні товариства", інших актів законодавства, статуту чи положення про загальні збори акціонерного товариства або 2) порядок прийняття такого рішення порушує відповідні вимоги.

У абзаці восьмому частини п'ятої статті 11 Закону України "Про управління об'єктами державної власності" були встановлені правові наслідки неприйняття рішення про нарахування дивідендів до 1 травня року, що настає за звітним. Зокрема, у такому випадку сплачується до державного бюджету частина чистого прибутку у розмірі, визначеному за базовими нормативами відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів, встановлених на відповідний рік, але не менше 30 відсотків, до 1 липня року, що настає за звітним. На суму таких коштів органами доходів і зборів нараховується пеня у порядку, визначеному абзацом шостим цієї частини, яка сплачується до загального фонду Державного бюджету України.

22.07.2020 року Конституційний Суд України ухвалив рішення, яким визнав абзац восьмий частини п'ятої статті 11 Закону України "Про управління об'єктами державної власності" таким, що не відповідає Конституції України.

КГС ВС зазначив, що порушене право акціонера внаслідок визнання неконституційними положеннями Закону, який встановлює обов'язок спрямувати частину чистого прибутку на користь держави, підлягає захисту відповідно до частини третьої статті 150 Конституції України, яка визначає, що матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Тобто, у такому разі належним способом захисту є відшкодування шкоди, а не визнання недійсним рішення загальних зборів, що приймалось відповідно до вимог закону.

Відповідно до частини третьої статті 30 Закону України "Про акціонерні товариства" рішення про виплату дивідендів та їх розмір за простими акціями приймається загальними зборами акціонерного товариства.

Отже, право на отримання дивідендів, на захист якого подано позов, не може бути захищене шляхом визнання недійсним рішення загальних зборів про спрямування частини чистого прибутку до державного бюджету та невиплату дивідендів, оскільки здійснення права на отримання дивідендів за простими акціями має умовний характер, і може бути здійснено лише у разі прийняття рішення загальними зборами акціонерів про їх виплату (встановлення дивідендів).

Прийняття такого рішення є виключною компетенцією загальних зборів. Господарські суди вправі приймати рішення щодо виплати учаснику частки прибутку (дивідендів) лише у разі невиплати господарським товариством дивідендів на підставі рішення загальних зборів або їх виплати в меншому розмірі, ніж передбачено відповідним рішенням.

Якщо загальні збори прийняли рішення не розподіляти прибуток товариства та/або не виплачувати дивіденди, суд не може підміняти вищий орган управління товариства і втручатися у господарську діяльність товариства, в тому числі шляхом визнання недійсним такого рішення в судовому порядку за позовом акціонера -

власника простих акцій. Судовому захисту підлягає лише одне суб'єктивне право, що входить до складу права на отримання дивідендів, а саме: право на їх виплату.

Щодо наявності у позивача інтересу на отримання легітимних (законних) рішень органів управління, то КГС ВС виходить з того, що заінтересована особа вправі звертатись до суду за захистом не будь-якого, а виключно охоронюваного законом інтересу, свого законного інтересу, яке не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Легітимність рішень загальних зборів презюмується. Спростування такої презумпції допускається лише, якщо акціонер доведе порушення вимог закону та своїх прав та охоронюваних законом інтересів таким рішенням. У даному випадку такі обставини не встановлені. Та обставина, що Конституційний Суд України визнав своїм рішенням певну норму закону неконституційною у 2020 році, не впливає на законність рішення, прийнятого у 2018 році.

Ураховуючи викладене, постановою КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду міста Києва від 24.09.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 08.06.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 910/12317/18 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100775675>.

4. Щодо права замовника вимагати повернення виконаного за договором підряду в порядку статті 1212 ЦК України

Застосування способу захисту прав замовника у вигляді повернення підрядником передоплати як безпідставно набутого майна у порядку статті 1212 ЦК України є можливим у випадку реалізації замовником безумовного права на відмову від договору у порядку частини четвертої статті 849 ЦК України, тобто за відсутності прострочення з боку підрядника.

Замовник не може вимагати повернення виконаного за договором підряду в порядку статті 1212 ЦК України, мотивуючи свої вимоги порушенням підрядником умов договору підряду і саме з цієї причини реалізувати своє право на односторонню відмову від договору на підставі частини четвертої статті 849 ЦК України

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Укравтозапчастина" (далі – ТОВ "Укравтозапчастина") до Фізичної особи – підприємця Стрижака В. В. (далі – ФОП) про стягнення авансу за договором надання послуг у сфері інформатизації та зустрічного позову ФОП до ТОВ "Укравтозапчастина" про стягнення збитків у формі упущеної вигоди.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між ТОВ "Укравтозапчастина" (замовник) та ФОП (виконавець) укладено договір про надання послуг у сфері інформатизації від 22.12.2018 (далі – договір).

За договором підряду відповідач замовив позивачу послуги у сфері інформатизації з виконанням у п'ять етапів. ТОВ "Укравтозапчастина" перерахувало

ФОП кошти, які становлять повну вартість послуг за договором по першому етапу та передплату 50% за другий етап.

У подальшому ТОВ "Укравтозапчастина" направило ФОП повідомлення про відмову від договору та повернення грошових коштів, посилаючись на невиконання ФОП своїх зобов'язань.

Позов мотивований тим, що відповідач взагалі не приступив до виконання робіт, внаслідок чого позивач відмовився від договору в односторонньому порядку, а отже сума невикористаної відповідачем попередньої оплати підлягає поверненню як безпідставно набуте майно. Правовою підставою позову позивач визначив частину 4 статті 849 та статтю 1212 ЦК України.

Відповідач подав до позивача зустрічний позов про стягнення збитків у формі упущеної вигоди, що складає повну вартість робіт за п'ятьма етапами (за вирахуванням сплачених позивачем коштів), посилаючись на неотримання повідомлення позивача про відмову від договору, протиправну відмову останнього від прийняття виконаних робіт за першими двома етапами та безпідставне перешкоджання подальшому виконанню робіт.

Рішенням Господарського суду міста Києва від 22.02.2021 у задоволенні первісного позову відмовлено, зустрічний позов задоволений. Постановою Північного апеляційного господарського суду від 14.06.2021 рішення суду першої інстанції скасовано, прийнято нове рішення яким первісний позов задоволений, у зустрічному позові відмовлено.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Підстави для реалізації замовником права на односторонню відмову від договору підряду визначено положеннями частин 2 - 4 статті 849, частини 2 статті 852, частиною 3 статті 858 ЦК України.

В залежності від підстав розірвання договору підряду, що передбачені частинами другою – четвертою статті 849 ЦК України, настають різні правові наслідки захисту сторонами такого договору своїх прав та інтересів у процесі його виконання.

Так, частинами 2, 3 вказаної статті передбачено право замовника на відмову від договору підряду лише за наявності конкретно визначених законодавством умов, які напряму залежать від наявності порушень умов договору в діях підрядника, при цьому наслідком такої відмови є виникнення саме у замовника права вимагати відшкодування збитків з підрядника. Водночас частина 4 зазначеної статті встановлює безумовне право замовника відмовитися від договору (без будь-яких причин та умов), але з обов'язком саме замовника виплатити підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувати підряднику збитки, завдані розірванням договору. Тобто, вказана правова норма презюмує правомірність дій підрядника при виконанні договору і саме тому в разі відмови від договору виникає обов'язок замовника виплатити підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувати його збитки, на відміну від пункту 2 цієї норми, яка врегульовує право замовника на відмову якраз у випадку невиконання зобов'язань підрядником.

У цій справі позивач в якості правової підстави позову посилається на реалізацію ним безумовного права на відмову від договору в порядку частини четвертої статті

849 ЦК України, проте мотивувало підстави такої відмови невиконанням відповідачем своїх зобов'язань за договором (підрядник не розпочав роботу), тобто зазначило обставини, існування яких виключає застосування до спірних правовідносин положень частини четвертої статті 849 ЦК України.

Водночас, виходячи з принципу судочинства *jura novit curia* - "суд знає закони", неправильна юридична кваліфікація сторонами спірних правовідносин не звільняє суд від обов'язку застосувати для вирішення спору належні приписи юридичних норм, а суд має самостійно перевірити доводи сторін щодо застосування закону, який регулює спірні правовідносини, та надати правильну правову кваліфікацію цим відносинам і зобов'язанням сторін.

Згідно з частиною першою статті 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди.

КГС ВС встановив, що частиною другою статті 849 ЦК України прямо передбачено такий спосіб захисту прав та інтересів замовника, як стягнення завданих порушенням зобов'язання збитків, якщо замовник відмовився в односторонньому порядку від договору і така відмова спричинена протиправними діями підрядника.

Натомість застосування способу захисту прав замовника у вигляді повернення підрядником передоплати як безпідставно набутого майна у порядку статті 1212 ЦК України є можливим у випадку реалізації замовником безумовного права на відмову від договору у порядку частини четвертої статті 849 ЦК України, тобто за відсутності прострочення з боку підрядника.

Отже, замовник не може вимагати повернення виконаного за договором підряду в порядку статті 1212 ЦК України, мотивуючи свої вимоги порушенням підрядником умов договору підряду і саме з цієї причини реалізувавши своє право на односторонню відмову від договору.

Також КГС ВС зазначив, що відповідно до встановлених судами обставин дії ТОВ "Укравтозапчастина" щодо здійснення розрахунків за договором повністю узгоджуються з встановленим договором порядком розрахунків за виконані роботи. При цьому ТОВ "Укравтозапчастина" протягом усього періоду перерахування коштів не пред'являв жодних зауважень щодо строків виконання робіт, їх обсягу та якості.

Однак суд апеляційної інстанції в порушення вимог статті 86 ГПК України, констатує недоведеність ФОП виконання робіт за договором, зосередився виключно на обставині непідписання позивачем актів здачі-приймання робіт, не врахувавши у сукупності: 1) погоджений сторонами у договорі алгоритм оплати виконаних робіт, зокрема те, що повний розрахунок за етапом робіт, окрім підписання актів виконаних робіт, здійснюється на підставі відповідного рахунку підрядника; 2) ту обставину, що предметом укладеного між сторонами договору є надання послуг у сфері інформатизації, а ФОП виконавець налаштування програмного забезпечення на обладнанні замовника.

Ураховуючи викладене, постановою КГС ВС скасовано постанову Північного апеляційного господарського суду від 14.06.2021 в частині первісного позову. Рішення Господарського суду міста Києва від 22.02.2021 у зазначеній частині залишено без змін. В іншій частині постанову Північного апеляційного господарського суду від 14.06.2021 залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.10.2021 у справі № 910/16684/19 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100816782>.

5. Щодо можливості встановлення органом АМКУ в одному запиті про надання інформації вимоги щодо окремих пунктів, груп пунктів вимоги та зазначати різні строки подання інформації

Чинне законодавство про захист економічної конкуренції не містить обмежень або заборони органу АМКУ встановлювати в одному запиті про надання інформації вимоги щодо окремих пунктів, груп пунктів вимоги та зазначати різні строки подання інформації, тобто встановлювати декілька строків для подання інформації на різні (окремі) пункти або групи пунктів вимоги.

Кожен факт неподання інформації на відповідні блоки (пункти) вимоги у встановлений строк, за наявності об'єктивних причин для групування (поділу) органом АМКУ запитуваної інформації по блоках (пунктах) із встановленням у запиті різних строків для подання витребуваних документів та інформації, містить ознаки окремого порушення, передбаченого пунктом 13 статті 50 Закону України "Про захист економічної конкуренції", в яких наявний різний склад правопорушення - інформація не подана з різних блоків (пунктів) вимоги, щодо яких встановлено різні строки подання інформації

Судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС розглянула справу за позовом приватного підприємства "Радос" (далі – ПП "Радос") до Миколаївського обласного територіального відділення АМКУ та Південного міжобласного територіального відділення АМКУ про визнання недійсним та скасування рішення про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу за неподання інформації на згрупований запит у встановлений строк.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Миколаївське обласне територіальне відділення АМКУ надіслало ПП "Радос" засобами поштового зв'язку вимогу 1 та вимогу 2 про надання інформації.

Судами встановлено, що у двох окремих вимогах певними пунктами, згрупованими по трьох блоках питань, у кожній з вимог витребувано у позивача різну інформацію та встановлено кілька окремих строків подання такої інформації по групах (блоках) питань.

Від ПП "Радос" на адресу Миколаївського обласного територіального відділення АМКУ не надходила інформація та документи, що були запитувані згідно вимог.

Рішенням адміністративної колегії територіального відділення АМКУ визнано дії ПП "Радос", які полягають у неподанні інформації АМКУ, яка запитувалась у вимозі 1 та вимозі 2 у встановлений головою територіального відділення строк, порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим пунктом 13 статті 50 Закону України "Про захист економічної конкуренції" та накладено штраф відповідно до абзацу четвертого частини другої статті 52 цього Закону; за кожне порушення законодавства про захист економічної конкуренції (за шість окремих порушень).

Позивач зазначав, зокрема, про те, що відповідачем-1 необґрунтовано накладено штраф на позивача, розмір якого (штрафу) визначений без урахування законодавчих обмежень та всупереч Конституції України, оскільки позивача фактично двічі притягнуто до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме порушення.

Відмовляючи у задоволенні позову, суди попередніх інстанцій виходили, зокрема, з того, що у вимозі 1 та вимозі 2 певними пунктами, згрупованими по трьох блоках питань, у кожній з вимог витребувано у позивача різну інформацію та встановлено кілька окремих строків подання такої інформації по групам (блокам) питань, у зв'язку з чим кожен факт неподання інформації по кожній групі (блоку) утворює склад самостійного (окремого) порушення законодавства про захист економічної конкуренції, тобто дії позивача містять шість закінчених складів окремих порушень законодавства про захист економічної конкуренції, у зв'язку з чим орган АМКУ правомірно наклав на позивача штраф за кожне з цих порушень окремо.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Для цілей кваліфікації правопорушення за пунктом 13 статті 50 Закону України "Про захист економічної конкуренції" та визначення вимоги органу АМКУ, як окремої самостійної вимоги, невиконання якої призводить до порушення законодавства про захист економічної конкуренції та має наслідком застосування приписів статті 52 Закону, і притягнення до юридичної відповідальності у вигляді накладення штрафу, недостатньо самого лише групування (поділу) органом АМКУ запитуваної інформації по блоках з встановленням у запиті різних строків для подання витребуваних документів та інформації. Форма вимоги, спосіб та строк надання інформації самі по собі не можуть визначати вимогу органу Антимонопольного комітету як окрему та становити окремий факт правопорушення за пунктом 13 статті 50 Закону України "Про захист економічної конкуренції". При цьому множинність строків не є критерієм для розмежування на окремі самостійні порушення.

Судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС звернула увагу, що групування (поділ) запитуваної інформації, документів по блоках із встановленням окремих строків їх подання без об'єктивних на те причин по своїй суті фактично є дробленням інформації за єдиною вимогою органу АМКУ і не може впливати на кількість порушень.

Дискреційні повноваження органу АМКУ не повинні використовуватися ним свавільно, а суд повинен мати можливість переглянути рішення, прийняті на підставі

реалізації цих дискреційних повноважень, що є запобіжником щодо корупції та свавільних рішень в умовах максимально широкої дискреції державного органу.

Ураховуючи викладене, судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС уточнила висновок, викладений у постанові КГС ВС від 06.03.2018 у справі № 915/482/17, у зв'язку з чим зазначила, що Закон України "Про захист економічної конкуренції" не встановлює певної форми витребування інформації, у зв'язку з чим воно може бути здійснено в будь-якій письмовій формі, крім тієї, щодо якої є пряма заборона закону. Отже, чинне законодавство про захист економічної конкуренції не містить обмежень або заборони органу АМКУ встановлювати в одному запиті про надання інформації вимоги щодо окремих пунктів, груп пунктів вимоги та зазначати різні строки подання інформації, тобто встановлювати декілька строків для подання інформації на різні (окремі) пункти або групи пунктів вимоги. Кожний факт неподання інформації на відповідні блоки (пункти) вимоги у встановлений строк, за наявності об'єктивних причин для групування (поділу) органом АМКУ запитуваної інформації по блоках (пунктах) із встановленням у запиті різних строків для подання витребуваних документів та інформації, містить ознаки окремого порушення, передбаченого пунктом 13 статті 50 зазначеного Закону, в яких наявний різний склад правопорушення – інформація не подана з різних блоків (пунктів) вимоги, щодо яких встановлено різні строки подання інформації.

З урахуванням встановлених судами попередніх інстанцій обставин у справі стосовно вчинення ПП "Радос" інкримінованих йому порушень, судам належало: з'ясувати причини, які зумовили потребу у групуванні (поділі) органом АМКУ запитуваної інформації по блоках із встановленням у запиті різних строків для подання витребуваних документів та інформації; встановити, чи мали такі причини об'єктивний характер, які не залежали від волі самого органу АМКУ. У залежності від наведеного з'ясувати обґрунтованість визначеної органом АМКУ кількості допущених ПП "Радос" порушень законодавства про захист економічної конкуренції та, відповідно, правомірність притягнення такої особи до відповідальності шляхом накладення штрафу (за кожне з таких порушень) у визначеному органом АМКУ розмірі.

Проте встановлення зазначених обставин залишилося поза увагою судів попередніх інстанцій.

Постановою судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС скасовано рішення господарського суду Миколаївської області від 02.12.2020 та постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 12.05.2021. Справу передано на новий розгляд до господарського суду Миколаївської області.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС від 20.10.2021 у справі № 915/296/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100492551>.

6. Щодо витребування територіальним відділенням АМКУ у адвоката інформації, яка підпадає під визначення адвокатської таємниці

Особі, яка має статус та повноваження адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності, а не будь-якої іншої юридичної (правової) допомоги, забороняється розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю за будь-яких обставин, крім випадків чітко передбачених законодавством (наприклад, за наявності дозволу клієнта на розголошення адвокатської таємниці).

Вимога про витребування органом АМКУ у адвоката інформації, яка підпадає під визначення адвокатської таємниці, порушує гарантії адвокатської діяльності, встановлені статтею 23 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"

КГС ВС розглянув справу за позовом адвоката до Східного міжобласного територіального відділення АМКУ (далі – територіальне відділення АМКУ) про визнання протиправною та скасування вимоги щодо надання інформації стосовно товариства, з яким позивач перебував у договірних правовідносинах з надання правової допомоги, оскільки витребувана інформація становить адвокатську таємницю.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Територіальним відділення АМКУ здійснювався розгляд справи, яка розпочата за ознаками вчинення ТОВ "Агенство нерухомості "Рестріелт" та іншою юридичною особою порушення законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, що стосуються спотворення результатів торгів під час участі у процедурі державної закупівлі.

У зв'язку з тим, що підготовка тендерної пропозиції по закупівлі, її завантаження та безпосередня участь в аукціоні здійснювались адвокатом в інтересах клієнта – ТОВ "Агенство нерухомості "Рестріелт", та враховуючи ту обставину, що документація за 2015 – 2018 роки була передана клієнтом на зберігання адвокату, територіальне відділення АМКУ зобов'язало адвоката надати відповідну інформацію та документи.

Позовні вимоги адвоката мотивовані тим, що територіальне відділення АМКУ у вимозі вимагає надати інформацію щодо клієнта – ТОВ "Агенство нерухомості "Рестріелт", що є адвокатською таємницею. На день подання позовної заяви позивачем не було отримано письмової згоди (заяви) ТОВ "Агенство нерухомості "Рестріелт" на розголошення відомостей, що становлять адвокатську таємницю.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до положень статті 4 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" одним із основних принципів адвокатської діяльності є конфіденційність, до того ж, статтею 21 цього Закону встановлено, що адвокату при здійсненні своєї професійної діяльності забороняється без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб.

Крім того, забороняється без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах

або інтересах третіх осіб. Також забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; забороняється вимагати від адвоката, зокрема, надання відомостей, що є адвокатською таємницею, забороняється витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності (стаття 23 вказаного Закону).

Відповідно до статті 22 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

Розголошення відомостей, що складають адвокатську таємницю, заборонено за будь-яких обставин, включаючи незаконні спроби органів досудового розслідування і суду допитати адвоката про обставини, що складають адвокатську таємницю.

Інформація та документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за згодою клієнта або особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання професійної правничої (правової) допомоги, що викладена у її письмовій заяві. При цьому з метою захисту своїх професійних прав та гарантій адвокатської діяльності адвокат має право продовжити зберігати інформацію та документи в статусі адвокатської таємниці.

Враховуючи викладене, КГС ВС дотримується позиції, що особі, яка має статус та повноваження адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності, а не будь-якої іншої юридичної (правової) допомоги, забороняється розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю за будь-яких обставин, крім випадків чітко передбачених законодавством (наприклад, за наявності дозволу клієнта на розголошення адвокатської таємниці).

КГС ВС зауважив, що зі змісту спірної вимоги вбачається, що запитувана територіальним відділенням АМКУ у адвоката інформація стала відома останньому саме під час здійснення ним адвокатської діяльності, на виконання умов договору про надання правової допомоги та стосувалась інформації про клієнта адвоката (ТОВ "Агентство нерухомості "Рестріелт") та змісту наданих йому адвокатських послуг. Матеріали справи не містять згоди ТОВ "Агентство нерухомості "Рестріелт" на розкриття інформації та документів, які складають адвокатську таємницю, а тому згода клієнта на розкриття адвокатської таємниці у спірних правовідносинах відсутня, що виключає її розкриття.

Витребування територіальним відділенням АМКУ у адвоката інформації, яка підпадає під визначення адвокатської таємниці порушує гарантії адвокатської діяльності, встановлені статтею 23 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність".

Постановою КГС ВС залишено без змін рішення господарського суду Харківської області від 05.04.2021 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 02.08.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.10.2021 у справі № 922/1865/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100673074>.

7. Щодо оплатності надання послуг транспортування природного газу та неможливості повернення вартості наданих послуг транспортування природного газу

Надання послуг транспортування природного газу, зокрема і послуги замовленої (гарантованої) потужності, здійснюється на умовах їх оплатності, що визначаються відповідними нормами та умовами договору

Водночас повернення вартості наданих послуг транспортування природного газу не передбачено ні відповідними нормами законодавства України, ні умовами договору транспортування природного газу. Повернення вартості наданої послуги замовленої (гарантованої) потужності не передбачено умовами договору транспортування природного газу незалежно від того, була чи не була повністю використана замовлена потужність

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Спільного підприємства "Полтавська газонафтова компанія" (далі – СП "Полтавська газонафтова компанія") до Акціонерного товариства "Укртрансгаз" (далі – АТ "Укртрансгаз") про стягнення грошових коштів у зв'язку з порушенням зобов'язань за договором транспортування природного газу в частині надання послуг замовленої (договірної) потужності.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між АТ "Укртрансгаз" (оператор) та СП "Полтавська газонафтова компанія" (замовник) укладено договір від 17.12.2015, за умовами якого оператор надає замовнику послуги транспортування природного газу на умовах, визначених у цьому договорі, а замовник сплачує оператору встановлену в цьому договорі вартість таких послуг (далі – договір).

За умовами пункту 8.3 договору оплата вартості договірної потужності замовником здійснюється на підставі рахунка-фактури шляхом перерахування грошових коштів в сумі вартості замовленої потужності на період газового місяця на рахунок оператора на умовах 100% попередньої оплати за п'ять робочих днів до початку газового місяця, у якому буде забезпечуватись доступ до потужностей. Замовник сплачує оператору вартість замовленої потужності, як зазначено в цьому розділі, незалежно від того, була чи не була повністю використана замовлена потужність. Послуги, які надаються за цим договором, за винятком послуг балансування, оформлюються оператором і замовником актами наданих послуг (пункт 11.1 договору).

На виконання умов договору відповідач направив позивачу рахунки на оплату вартості замовленої (договірної) потужності на квітень, травень 2017, які позивач оплатив згідно з дебетовим повідомленням.

СП "Полтавська газонафтова компанія" звернулося до АТ "Укртрансгаз" із листом, у якому просило повернути сплачені кошти.

Згідно з кредитовим повідомленням банку, кошти, сплачені за травень 2017 року були повернуті СП "Полтавська газонафтова компанія".

Позовні вимоги обґрунтовані порушенням АТ "Укртрансгаз" зобов'язань за укладеним між сторонами договором в частині надання послуг замовленої (договірної) потужності у квітні 2017 року.

Рішенням Господарського суду міста Києва від 13.07.2020, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 28.10.2020, позовні вимоги задоволено.

Судові рішення мотивовані наявністю підстав для задоволення позовних вимог за правилами Кодексу газотранспортної системи з огляду на ненадання відповідачем, як оператором газотранспортної системи, позивачу, як замовнику послуг транспортування, замовленої (договірної) потужності на квітень 2017 року, сплаченої позивачем за договором на підставі рахунку на оплату вартості замовленої (договірної) потужності на квітень 2017 року.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Правовідносини між замовником та оператором газотранспортної системи щодо одержання доступу до потужності, надання послуг із транспортування газу, у тому числі послуг балансування системи, що є складовими послуги транспортування природного газу, однією із особливостей яких є те, що вони здійснюються виключно на підставі договору транспортування, регламентуються, окрім як загальними положеннями про зобов'язання/договір та їх виконання, також спеціальними нормами, що регулюють правовідносини, які виникають стосовно функціонування газотранспортної системи України, зокрема положеннями Кодексу газотранспортної системи та Типового договору транспортування природного газу, затвердженого постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 30.09.2015 № 2497 (далі – Типовий договір), який, з урахуванням приписів частини четвертої статті 179 ГК України, визначає зміст та умови договору, укладеного між сторонами у цій справі.

За змістом положень Кодексу газотранспортної системи та відповідно до умов Типового договору транспортування природного газу, затвердженого постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 30.09.2015 № 2497 (далі – Типовий договір) з метою забезпечення виконання зобов'язань замовника послуг транспортування природного газу щодо оплати послуг оператора газотранспортної системи за договором транспортування природного газу, а саме послуги доступу до потужності, замовник послуг транспортування зобов'язаний надавати оператору газотранспортної системи фінансове забезпечення у випадках та відповідно до вимог, встановлених у цьому Кодексі, яке може надаватись у таких формах: або безвідкличної, безумовної

банківської гарантії, або попередньої оплати послуг на підставі умов договору транспортування в сумі місячних фінансових зобов'язань.

Враховуючи зазначене, а також узгодження сторонами в пункті 8.3 договору порядку оплати вартості договірної потужності, ОП КГС ВС зазначає, що сторони погодили в договорі умови щодо надання фінансового забезпечення послуг доступу до потужності – у формі попередньої оплати послуг на підставі умов договору транспортування в сумі місячних фінансових зобов'язань.

При цьому, ні положення пункту 2 глави 2 розділу VIII Кодексу газотранспортної системи, ні положення розділу XII Типового договору (що визначають порядок надання фінансового забезпечення) не передбачають повернення фінансового забезпечення послуг доступу до потужності (ні можливості, ні обов'язку, ні порядку).

Зокрема, не передбачено повернення фінансового забезпечення послуг доступу до потужності у формі попередньої оплати послуг, якщо така форма фінансового забезпечення була узгоджена умовами договору транспортування в сумі місячних фінансових зобов'язань.

ОП КГС ВС дотримується висновку, що за змістом норми статті 903 ЦК України, положень пункту 4 глави 1 розділу I Кодексу газотранспортної системи, положень глави 2 розділу VIII цього Кодексу, положень Типового договору, а також з огляду на умови укладеного між сторонами договору надання послуг транспортування природного газу, зокрема і послуги замовленої (гарантованої) потужності, здійснюється на умовах їх оплатності.

При цьому за змістом наведених положень, умов Типового договору та умов договору правила та вимоги щодо оплатності послуг транспортування природного газу застосовуються у разі надання відповідних послуг. Тоді як за відсутності факту та доказів надання відповідних послуг надавач послуг (оператор) позбавлений права та підстав вимагати їх оплати від отримувача послуг (замовника).

Особливість вказаної послуги у правовідносинах з транспортування природного газу полягає в тому, що її надання оператором і отримання замовником (у вигляді доступу до використання) відбувається в один і той же момент – в момент вчинення правочину щодо узгодження сторонами обсягу цієї послуги на відповідний газовий період шляхом підписання додатку № 1 до Договору з визначеними сторонами обсягами гарантованої (замовленої) місячної потужності у відповідному газовому періоді (пункти 2.3, 2.4 договору), що і засвідчує як факт надання цієї послуги оператором, так і факт її отримання замовником, а відповідно, обумовлює виникнення у замовника обов'язку, передбаченого в пункті 8.3 договору, оплатити цю послугу на умовах та за правилами цього пункту Договору.

ОП КГС ВС дотримується висновку, що здійснена СП "Полтавська газонафтова компанія" оплата вартості замовленої ним потужності на 1 газовий місяць на виконання зобов'язання, як замовника послуг договірної потужності, відповідно до приписів пункту 8.3 договору (транспортування природного газу) сплачується АТ "Укртрансгаз" незалежно від того, була чи не була повністю використана замовлена потужність.

Отже, сплачена СП "Полтавська газонафтова компанія" вартість наданої ним за договором послуги замовленої (гарантованої) потужності за квітень 2017 не підлягає поверненню, виходячи з умов пункту 8.3 Договору, які підлягають врахуванню у спірних правовідносинах як обов'язкові до виконання сторонами договору.

У зв'язку з викладеними висновками, ОП КГС ВС відступила від протилежної правової позиції КГС ВС, викладеної в постанові від 27.11.2020 у справі № 910/13174/19 – щодо обов'язку оператора газотранспортної системи повернути замовнику вартість замовленої потужності на вимогу замовника послуг транспортування, як такої, що сформульована на підставі положень абзацу 13 пункту 3 глави 2 розділу VIII Кодексу газотранспортної системи, які не підлягають застосуванню у спірних правовідносинах, однак без урахування умов укладеного між сторонами договору транспортування природного газу (Типового договору) щодо обов'язку замовника сплатити оператору вартість замовленої потужності незалежно від того, була чи не була повністю використана замовлена потужність.

Постановою ОП КГС ВС скасовано рішення Господарського суду міста Києва від 13.07.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 28.10.2020. Прийняти нове рішення, яким відмовлено у задоволенні позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 22.10.2021 у справі № 910/1878/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100610530>.

8. Щодо порядку задоволення забезпечених вимог кредиторів після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном боржника

Якщо господарським судом протягом 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, постановленою господарським судом за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за позовом Публічного акціонерного товариства "Сбербанк" (далі – ПАТ "Сбербанк") до Товариства з обмеженою відповідальністю "Маріупольський млинкомбінат" (далі – ТОВ "Маріупольський млинкомбінат") про звернення стягнення на предмет іпотеки за договором іпотеки в рахунок погашення заборгованості за договором про відкриття кредитної лінії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Донецької області від 05.07.2016 позовні вимоги ПАТ "Сбербанк" до ТОВ "Маріупольський млинкомбінат" задоволено частково.

Постановою Донецького апеляційного господарського суду від 12.09.2016 рішення Господарського суду Донецької області від 05.07.2016 у справі скасовано частково, а саме в частині звернення стягнення в рахунок погашення заборгованості по процентам за користування кредитною лінією, в цій частині припинено провадження. В решті частини заборгованості за процентами рішенням суду залишено без змін.

21.09.2016 на виконання вказаного рішення Господарським судом Донецької області, з урахуванням постанови Донецького апеляційного господарського суду від 12.09.2016, видано відповідний наказ.

Постановою державного виконавця відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України (далі – державний виконавець) від 25.09.2017 відкрито виконавче провадження за наказом № 905/1923/15.

Ухвалою Господарського суду Донецької області від 02.12.2019 у справі № 905/2382/18 за заявою АТ "Сбербанк" відкрито провадження у справі про банкрутство ТОВ "Маріупольський млинкомбінат"; визнано грошові вимоги АТ "Сбербанк"; введено мораторій на задоволення вимог кредиторів; введено процедуру розпорядження майном ТОВ "Маріупольський млинкомбінат" строком на 170 календарних днів; призначено розпорядником майна арбітражного керуючого.

16.07.2020 постановою державного виконавця відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України зупинено вчинення виконавчих дій за наказом № 905/1923/15, виданим Господарським судом Донецької області 21.09.2016 на підставі пункту 4 частини першої статті 34, статті 35 Закону України "Про виконавче провадження" до закінчення дії зазначених обставин.

Оскаржуючи такі дії державного виконавця скажник звертав увагу на положення частини восьмої статті 41 Кодексу України з процедур банкрутства, відповідно до яких дія мораторію щодо задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок боржника, яке є предметом забезпечення автоматично припиняється після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не буде винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації. В свою чергу на момент винесення державним виконавцем постанови про зупинення вчинення виконавчих дій минуло 227 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном і відповідно дія мораторію по відношенню до вчинення майнових дій є припиненою.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У вирішенні питання щодо правомірності дій державного виконавця слід виходити з аналізу положень статті 34, 35 Закону України "Про виконавче провадження" у нормативному поєднанні з положеннями КУзПБ, окремі положення

якого визначають правовий режим та відповідні обмеження з розпорядження майном боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про неплатоспроможність та застосовані відповідні процедури.

Відповідно до частини восьмої статті 41 КУзПБ дія мораторію припиняється з дня закриття провадження у справі про банкрутство. Щодо задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, дія мораторію припиняється автоматично після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації.

В частині шостій статті 41 КУзПБ закріплено, що задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (частина п'ята статті 41 КУзПБ).

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС зауважила, що правомірними можна вважати лише ті дії державного виконавця щодо звернення стягнення на майно боржника, які були дозволені (санкціоновані) судовим рішенням (ухвалою суду) в межах справи про банкрутство.

Таким чином, після спливу 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, постановленою господарським судом за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими.

Ураховуючи викладене, судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС погодилась з висновком суду першої інстанції про відсутність порушення головним державним виконавцем порядку вчинення виконавчих дій, передбачених Законом України "Про виконавче провадження", в частині зупинення вчинення виконавчих дій з примусового виконання наказу Господарського суду Донецької області від 21.09.2016 у цій справі, зважаючи на імперативні приписи положень КУзПБ про те, що реалізація майнових активів боржника, які є предметом забезпечення, лише в межах провадження у справі про банкрутство в порядку передбаченому цим Кодексом.

Постановою судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС скасовано постанову Східного апеляційного господарського суду від 13.10.2020, ухвалу Господарського суду Донецької області від 17.08.2020 залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 905/1923/15 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100424282>.

9. Щодо визначення поняття "член сім'ї боржника" у справах про неплатоспроможність боржника – фізичної особи

Положення частини п'ятої статті 116 КУзПБ самостійно і вичерпно врегульовують зміст поняття "член сім'ї боржника", яке є спеціальним, встановленим саме для цілей визначення змісту правовідносин щодо відновлення платоспроможності фізичної особи. Положення статті 3 Сімейного кодексу України для регулювання відносин у процедурі розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб не застосовуються.

Тлумачення частини п'ятої статті 116 КУзПБ, з огляду на мету правового регулювання відносин неплатоспроможності боржників – фізичних осіб, дає підстави для висновку, що до членів сім'ї такого боржника в обов'язковому порядку необхідно віднести його дітей (у тому числі повнолітніх), батьків та осіб, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, незалежно від того, що вони не проживають з ним спільно, не пов'язані спільним побутом і не мають взаємних прав та обов'язків

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за заявою ОСОБА_2 про неплатоспроможність боржника – фізичної особи.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 03.06.2020 відкрито провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи ОСОБА_2 із відповідними правовими наслідками. Призначено керуючим реструктуризацією боргів фізичної особи ОСОБА_2 арбітражного керуючого.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 09.12.2020, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 27.01.2021, провадження у справі № 910/6639/20 про неплатоспроможність фізичної особи ОСОБА_2 закрито.

Закриваючи провадження у справі, суди попередніх інстанцій виходили з того, що при зверненні до суду з заявою про відкриття провадження у справі та впродовж її розгляду, в порушення приписів КУзПБ, боржником не дотримано вимог щодо повноти та достовірності відомостей, зазначених у декларації про його майновий стан у справі про неплатоспроможність, зокрема, боржником не усунуто недоліки та не зазначено інформації про нематеріальні активи, а також інформації про членів сім'ї, в тому числі матір, у власності якої відповідно до матеріалів справи перебуває житловий будинок, земельні ділянки та транспортний засіб.

Ключові доводи боржника – фізичної особи зводились до того, що суди попередніх інстанцій неправильно застосували норми частини п'ятої статті 116 КУзПБ, що полягало у безумовному віднесенні батьків, зокрема матері, до членів сім'ї боржника, що має наслідком необхідність відображення відповідної інформації у декларації.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС досліджувала питання: правомірності закриття провадження у справі із вказаних підстав; щодо

тлумачення частини п'ятої статті 116 КуЗПБ стосовно визначення членів сім'ї боржника фізичної особи, що має наслідком обов'язок такого боржника щодо включення відповідної інформації про майно, доходи й витрати цих осіб до декларації про майновий стан, яка є невід'ємною складовою при зверненні боржника до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи; щодо тлумачення частини п'ятої статті 116 КуЗПБ у контексті поширення умови визначення членами сім'ї за характеризуючими ознаками спільного проживання, пов'язаності спільним побутом та наявністю взаємних прав та обов'язків виключно на категорію "інші особи" чи до всього попереднього переліку, а саме "а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, інші особи".

Відповідно до пункту 11 частини третьої статті 116 КУЗПБ до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність додається декларація про майновий стан боржника за формою, затвердженою державним органом з питань банкрутства.

Декларація повинна містити інформацію щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї, що перевищують 30 розмірів мінімальної заробітної плати (абзац 1 частини п'ятої статті 116 КУЗПБ).

Надання декларації про майновий стан є процесуальним обов'язком боржника у провадженнях про неплатоспроможність фізичної особи.

Абзацом 2 частини п'ятої статті 116 КУЗПБ визначено, що до членів сім'ї боржника належать особи, які перебувають у шлюбі з боржником (у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації), а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, інші особи, які спільно з ним проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких з боржником не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Включення до кола членів сім'ї осіб, які перебувають у шлюбі з боржником (у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації), а також їхніх дітей, у тому числі повнолітніх, батьків, осіб, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, пояснюється фідучіарним, зазвичай, характером відносин боржника з цими особами (обов'язок діяти якнайкраще в інтересах таких осіб), що може сприяти ухиленню від виконання боржником зобов'язань перед кредиторами шляхом перереєстрації майна (майнових прав) на цих осіб. До цих зловживань правом боржник може вдатись незалежно від того, що ці особи проживають окремо від боржника, не пов'язані з ним спільним побутом та сімейними правами і обов'язками.

Таке розуміння застосування поняття "член сім'ї" у процедурі провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи дає підстави для висновку, що у частині п'ятій статті 116 КУЗПБ до кола членів сім'ї боржника включено осіб, які не є членами сім'ї в розумінні статті 3 Сімейного кодексу України, оскільки не є особами, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки.

Положення частини п'ятої статті 116 КУзПБ самостійно і вичерпно врегульовують зміст поняття "член сім'ї боржника", яке є спеціальним, встановленим саме для цілей визначення змісту правовідносин щодо відновлення платоспроможності фізичної особи. Положення статті 3 Сімейного кодексу України для регулювання відносин у процедурі розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб не застосовуються.

Тлумачення частини п'ятої статті 116 КУзПБ, з огляду на мету правового регулювання відносин неплатоспроможності боржників – фізичних осіб, дає підстави для висновку, що до членів сім'ї такого боржника в обов'язковому порядку необхідно віднести його дітей (у тому числі повнолітніх), батьків та осіб, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, незалежно від того, що вони не проживають з ним спільно, не пов'язані спільним побутом і не мають взаємних прав та обов'язків.

Крім того, судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС зауважила на необхідності врахування, в порядку частини четвертої статті 236 ГПК України, господарськими судами наведеної правової позиції у вирішенні питання включення відповідної інформації про майно, доходи й витрати членів сім'ї до декларації про майновий стан боржника, яка є невід'ємною складовою при його зверненні до суду зі заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

У цій справі, як встановлено судами попередніх інстанцій, боржник не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї, а встановлені керуючим реструктуризації зауваження були перевірені та підтверджені під час судового розгляду справи.

Зі змісту пункту першого частини сьомої статті 123 КУзПБ вбачається, якщо боржник не скористався наданим йому правом усунути виявлені за наслідком перевірки керуючим реструктуризації недоліки щодо повноти та достовірності інформації, зазначеної у поданих ним (боржником) деклараціях, наступають визначені цією нормою наслідки у вигляді закриття провадження у справі.

Постановою судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС залишено без змін ухвалу Господарського суду міста Києва від 09.12.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 27.01.2021.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 910/6639/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100456026>.

10. Щодо відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника, у випадку необґрунтованості/непідтвердження вимог ініціюючого кредитора у заяві про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника

Норми частини шостої статті 39 КУзПБ, як і інші положення цього Кодексу, не містять окремого визначення такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, як необґрунтованість вимог ініціюючого кредитора. Однак

протилежний підхід, тобто відкриття провадження за цих умов, матиме наслідком порушення прав та інтересів боржника, інших його кредиторів та в цілому суперечитиме спрямованості законодавства у сфері неплатоспроможності.

У випадку необґрунтованості/непідтвердження вимог ініціюючого кредитора господарський суд має відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство з посиланням на норму частини шостої статті 39 КУзПБ, яка, з урахуванням концепції недостатньої якості закону, є найбільш близькою за предметом регулювання до сфери спірних правовідносин

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за заявою Публічного акціонерного товариства "Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк" (далі – ПАТ "Промінвестбанк") про відкриття провадження у справі про банкрутство Товариства з обмеженою відповідальністю "Леннет солар" (далі – ТОВ "Леннет солар").

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПАТ "Промінвестбанк" ініціювало питання відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар" з підстав наявності у боржника заборгованості за договором банківської гарантії, яку він неспроможний погасити, при цьому частина боргу підтверджена рішенням суду у господарській справі № 911/2482/17.

Ухвалою Господарського суду Київської області від 31.08.2020, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 25.11.2020, відмовлено ПАТ "Промінвестбанк" у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар".

Судові рішення обґрунтовані тим, що право заявника, на підставі якого він звернувся до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство є спірним. Суди першої та апеляційної інстанції дійшли висновку про відсутність правових підстав враховувати факти, встановлені рішенням Господарського суду Київської області від 19.10.2017 у справі № 911/2482/17, в частині наявності грошового зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму за договором банківської гарантії, оскільки у цій справі, встановили факт передачі вимог за зобов'язаннями боржника за договором банківської гарантії іншій особі на підставі договору цесії до ухвалення рішення у справі № 911/2482/17, при чому ці обставини не були предметом дослідження у вказаній справі.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Аналіз положень ГПК України дає підстави для висновку, що у справах позовного провадження господарський суд обмежений принципами диспозитивності та змагальності сторін, водночас у справах про банкрутство судовий контроль є невід'ємною складовою цього провадження, який (контроль) здійснюється з метою дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів.

Завданням підготовчого засідання господарського суду у розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є перевірка обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора на предмет (1) наявності між заявником і боржником грошового зобов'язання в розумінні абзацу 5 частини першої статті 1 КУзПБ;

(2) встановлення наявності спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження; (3) встановлення обставин задоволення таких вимог до проведення підготовчого засідання у справі.

З огляду на одночасне введення мораторію на задоволення вимог кредиторів з відкриттям провадження у справі про банкрутство, що передбачено частиною восьмою статті 39 КУзПБ, стадія відкриття провадження у цій категорії справ має своїми наслідками не лише заходи процесуального характеру, а й майнового, оскільки поширюється на майнові відносини між боржником та невизначеним на момент винесення ухвали підготовчого засідання колом осіб – конкурсних кредиторів.

За таких обставин, обов'язком ініціюючого кредитора є надання суду достатніх належних доказів існування непогашеного грошового зобов'язання боржника перед кредитором з метою виключення у майбутньому розумних сумнівів інших кредиторів боржника в обґрунтованості відкриття провадження у справі про банкрутство. При цьому, на господарський суд покладається обов'язок перевірки обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора та з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, що, враховуючи принцип дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів, має здійснюватися судом незалежно від погодження боржником із заявленими вимогами чи, навпаки, пасивної процесуальної поведінки боржника у вигляді неподання ним відзиву на заяву про відкриття відповідного провадження.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС вважає, що обставина наявності чинного судового рішення, ухваленого в результаті вирішення спору щодо стягнення грошового зобов'язання, на підставі якого заявлено вимоги ініціюючого кредитора до боржника, як правило, свідчить про відсутність між вказаними особами спору про право щодо такого зобов'язання.

Відповідно до орієнтирів дотримання міжнародних стандартів, наведених ЄСПЛ у рішенні від 11.07.2017 у справі "Морейра Феррейра проти Португалії", відступ від принципу правової визначеності є необхідним і виправданим у разі виявлення суттєвого недоліку попереднього провадження, який може вплинути на результат справи, або у випадках, коли необхідність забезпечення відшкодування, особливо в контексті виконання рішень Суду, в цілому свідчить на користь поновлення провадження (пункт 62 рішення).

У цій справі особливими обставинами, які зумовлюють необхідність перевірки у підготовчому засіданні суду (під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство) безспірних (підтверджених рішенням суду) вимог ініціюючого кредитора, є обставини передачі заявником цих вимог за договором цесії іншій особі до ухвалення судового рішення, яким кредитор підтверджував безспірність своїх вимог, при чому ці обставини не були предметом дослідження у вказаному спорі.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС звернула увагу на те, що норми частини шостої статті 39 КУзПБ, як і інші положення цього Кодексу, не містять окремого визначення такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, як необґрунтованість вимог ініціюючого кредитора, однак протилежний підхід, тобто відкриття провадження за цих умов, матиме наслідком

порушення прав та інтересів боржника, інших його кредиторів та в цілому суперечитиме спрямованості законодавства у сфері неплатоспроможності.

У випадку необґрунтованості/непідтвердження вимог ініціюючого кредитора господарський суд має відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство з посиланням на норму частини шостої статті 39 КУзПБ, яка, з урахуванням концепції недостатньої якості закону, є найбільш близькою за предметом регулювання до сфери спірних правовідносин.

Отже, з огляду на встановлені судами попередніх інстанцій обставини щодо передачі за договором цесії прав вимоги за зобов'язаннями, що виникли на підставі договору банківської гарантії та на яких ґрунтуються вимоги ПАТ "Промінвестбанк" як ініціюючого кредитора до боржника, судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС погоджується із висновками цих судів щодо відсутності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар".

Постановою судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС залишено без змін ухвалу Господарського суду Київської області від 31.08.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 25.11.2020.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 911/2043/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100456027>.

11. Щодо права кредитора на звернення до суду із заявою про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника

Тлумачення частин п'ятої, шостої статті 23 Закону про банкрутство (частин п'ятої, шостої статті 45 КУзПБ в редакції з 21.10.2019) у взаємозв'язку зі статтею 256, частинами третьою, четвертою статті 267 ЦК України свідчить, що стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредитора в процедурі розпорядження майном боржника, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника.

Кредитор наділений правом звернутися до суду із заявою про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника: у разі розгляду заявлених вимог кредиторів до боржника в період дії Закону про банкрутство від 19.01.2013 – з моменту визнання його вимог боржником чи господарським судом; у разі розгляду заявлених вимог кредиторів до боржника в період дії КУзПБ – з моменту подання ним заяви про визнання грошових вимог до боржника

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Фінансова Компанія "Форінт" (далі – ТОВ "ФК "Форінт") до Товариства з обмеженою відповідальністю "ПІВДЕНБУД" (далі – ТОВ "ПІВДЕНБУД") про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Одеської області порушено провадження у справі про банкрутство ТОВ "ПІВДЕНБУД", визнано грошові вимоги Приватного акціонерного товариства "Райффайзен Банк Аваль" (далі – ПАТ "Райффайзен Банк Аваль"), введено мораторій на задоволення вимог кредиторів, введено процедуру розпорядження майном ТОВ "ПІВДЕНБУД", призначено розпорядником майна ТОВ "ПІВДЕНБУД" арбітражного керуючого.

Конкурсний кредитор – Товариство з обмеженою відповідальністю "ГРОСС" (далі – ТОВ "ГРОСС") у судовій процедурі розпорядження майном боржника звернувся до суду із заявою про визнання грошових вимог до боржника та включення їх до реєстру вимог кредиторів, які суд першої інстанції визнав частково.

Заява ТОВ "ГРОСС" мотивована наявністю у ТОВ "ПІВДЕНБУД" заборгованості, у зв'язку з неналежним виконанням боржником зобов'язань за укладеним між сторонами договором підряду від 21.01.2006, за яким заявником були виконані будівельно-монтажні роботи, що неоплачені боржником.

30.08.2016 до Господарського суду Одеської області від ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" надійшла заява про застосування позовної давності до заявлених ТОВ "ГРОСС" кредиторських вимог, обґрунтована зверненням ТОВ "ГРОСС" з грошовими вимогами до боржника зі спливом позовної давності, оскільки відповідно до умов зазначеного договору підряду від 21.01.2006, строк виконання робіт становить серпень 2012 року, а вимоги ТОВ "ГРОСС" заявлені до боржника 16.02.2016, тоді як вони могли бути заявлені до серпня 2015 року.

Апеляційний господарський суд не погодився з висновками суду першої інстанції щодо часткового визнання грошових вимог до боржника та відмовив у визнанні кредиторських вимог ТОВ "ГРОСС" з підстав пропуску ним позовної давності, щодо застосування якої іншими кредиторами, боржником та розпорядником майна боржника було подано відповідні заяви.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У справі, що розглядається, судова палата для розгляду справ про банкрутство, серед іншого, вирішувала питання, чи підлягає застосуванню позовна давність у справі про банкрутство при розгляді заяв кредиторів з грошовими вимогами до боржника, та хто може бути суб'єктом звернення із заявою про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог конкурсного кредитора в процедурі розпорядження майном боржника.

У справі про банкрутство при розгляді кредиторських грошових вимог до боржника застосовуються загальні норми цивільного законодавства про позовну давність, визначені у главі 19 "Позовна давність" ЦК України.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС звернула увагу на те, що для визначення кола суб'єктів права на звернення із заявою про застосування позовної давності необхідним є встановлення, що в собі вміщує закріплене у частинах третій, четвертій статті 267 ЦК України поняття "сторона у спорі" в аспекті його застосування у справі про банкрутство із урахуванням правової природи інституту банкрутства, цілей та завдань провадження у справі про банкрутство.

Провадження у справах про банкрутство має суттєві відмінності від позовного провадження, в тому числі щодо кола учасників таких правовідносин.

Однією з таких особливостей є розгляд судом вимог конкурсного кредитора до боржника у процедурі розпорядження майном боржника, розгляд яких, в цьому разі – заяви ТзОВ "ГРОСС" (предмет судового розгляду), здійснено судом першої інстанції у період дії Закону банкрутство в редакції від 19.01.2013, умови, порядок звернення конкурсних кредиторів з грошовими вимогами до боржника, надання заперечень щодо цих вимог та їх розгляд судом в якому було врегульовано в статті 23 цього Закону.

Відповідно до абзацу першого частини першої статті 23 Закону про банкрутство конкурсні кредитори за вимогами, які виникли до дня відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, протягом тридцяти днів від дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство.

Зазначені положення статті 23 Закону про банкрутство кореспондуються з нормами частин першої та п'ятої статті 45 КУзПБ.

Водночас правове регулювання права кредитора на подання заперечень щодо визнання вимог інших кредиторів, визначене Законом про банкрутство та КУзПБ від 21.10.2019, має певні відмінності щодо реалізації такого права.

На відміну від абзацу першого частини шостої статті 45 КУзПБ, введеного в дію з 21.10.2019, абзац перший частини шостої статті 23 Закону про банкрутство наділяв правом на подання заперечень щодо визнання вимог інших кредиторів лише кредитора, вимоги якого визнані боржником чи господарським судом.

За загальним правилом набуття статусу кредитора законодавець пов'язує з наявністю в особи (як фізичної, так і юридичної) грошових вимог до боржника, поданих у встановленому Законом порядку.

Лише після вчинення всіх передбачених Законом про банкрутство (стаття 23) чи КУзПБ (стаття 45) дій, прийняття судом відповідної ухвали про повне або часткове (частина шоста статті 23 Закону про банкрутство, частина шоста статті 45 КУзПБ) визнання його вимог кредитор набуває статусу учасника провадження у справі про банкрутство та повну процесуальну дієздатність (здатність особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді, стаття 44 ГПК України).

Водночас можливістю скористатися правом на подання заперечень щодо визнання вимог інших кредиторів (абзац перший частини шостої статті 23 Закону про банкрутство та абзац перший частини шостої статті 45 КУзПБ): Закон про банкрутство наділяє кредиторів, вимоги яких визнані боржником чи господарським судом; КУзПБ наділяє кредиторів (у розумінні абзацу десятого частини першої статті 1 КУзПБ, окрім тих хто ініціював провадження у справі про банкрутство), з моменту подання заяви, передбаченої абзацом першим частини першої статті 45 КУзПБ.

Закон про банкрутство (КУзПБ з 21.10.2019) не встановлює, якого змісту можуть бути ці заперечення, та не обмежує суб'єктів, наділених на подання таких заперечень у їх виборі, в тому числі викладення в них заяви про застосування позовної давності,

вимог щодо форми якої чинне законодавство не передбачає, тоді як право на їх подання спрямоване на унеможливлення переважного задоволення вимог одних кредиторів на шкоду іншим та дотримання балансу прав і інтересів кожного з учасників такого розгляду.

Аналіз норм статті 23 Закону про банкрутство (статті 45 КУзПБ з 21.10.2019) свідчить, що розгляд кредиторських вимог у справі про банкрутство за своєю суттю є процесом, в якому беруть участь визначене Законом (КУзПБ) коло суб'єктів, зокрема заявник (конкурсний кредитор), інші кредитори, розпорядник майна та боржник, наділених певним обсягом прав та обов'язків, які кожен з них має право реалізувати під час такого розгляду.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС зазначила, що наразі в судовій практиці відсутній стало сформований підхід щодо кола суб'єктів, наділених правом на звернення до суду із заявою про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог конкурсного кредитора в процедурі розпорядження майном боржника.

Ураховуючи наведене, судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС з метою єдності та сталості судової практики щодо застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредитора в процедурі розпорядження майном боржника дійшла висновку, що для цілей застосування частин третьої, четвертої статті 267 ЦК України під час розгляду таких вимог стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника.

Кредитор наділений правом звернутися до суду із заявою про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника: у разі розгляду заявлених вимог кредиторів до боржника в період дії Закону про банкрутство від 19.01.2013 – з моменту визнання його вимог боржником чи господарським судом; у разі розгляду заявлених вимог кредиторів до боржника в період дії КУзПБ – з моменту подання ним заяви про визнання грошових вимог до боржника.

У цій справі суди попередніх інстанцій встановили, що 21.01.2006 між ТзОВ "ПІВДЕНБУД" (замовник) та ТзОВ "ГРОСС" (генпідрядник) було укладено договір підряду № 63, згідно з яким генпідрядником були виконанні будівельно-монтажні роботи, прийняті замовником.

ТзОВ "ПІВДЕНБУД" підписало акти приймання виконаних робіт за період із червня 2006 по березень 2008 року, підсумкові відомості ресурсів (витрати за прийнятими нормами) за той самий період та акт-звірки приймання виконаних робіт (наданих послуг) від 02.07.2009 № 1 без будь-яких зауважень та застережень.

Оскільки акт-звірки приймання виконаних робіт (наданих послуг) було підписано 02.07.2009 № 1, початком перебігу позовної давності 03.07.2009, яка за основним зобов'язанням в сумі 22 426 986,00 грн та і як наслідок за зобов'язаннями у вигляді 3 % річних, інфляційних втрат сплинула 03.07.2012.

При цьому, судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС вважає передчасним висновок апеляційного господарського суду, як і суду першої інстанції,

який взагалі залишив поза увагою заяви про застосування позовної давності, щодо відсутності переривання, зупинення позовної давності та неповідомлення ТОВ "ГРОСС" інших поважних причин пропуску ним позовної давності за заявленими кредиторськими вимогами у справі.

Відповідно до частин першої, другої статті 264 ЦК України перебіг позовної давності переривається вчиненням особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку. Позовна давність переривається у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач. Закон не містить переліку дій, що свідчать про визнання особою свого боргу або іншого обов'язку, але їх узагальнюючою рисою є те, що такі дії мають бути спрямовані на виникнення цивільних прав і обов'язків. В цьому сенсі діями, спрямованими на визнання боргу, є дії боржника безпосередньо стосовно кредитора, які свідчать про наявність боргу, зокрема повідомлення боржника на адресу кредитора, яким боржник підтверджує наявність у нього заборгованості перед кредитором, відповідь на претензію, підписання боржником акта звірки розрахунків або іншого документа, в якому визначена його заборгованість.

До дій, що свідчать про визнання боргу або іншого обов'язку, з урахуванням конкретних обставин справи, можуть належати: визнання пред'явленої претензії; зміна договору, з якої вбачається, що боржник визнає існування боргу, а так само прохання боржника про таку зміну договору; письмове прохання відстрочити сплату боргу; підписання уповноваженою на це посадовою особою боржника разом з кредитором акта звірки взаєморозрахунків, який підтверджує наявність заборгованості в сумі, щодо якої виник спір; письмове звернення боржника до кредитора щодо гарантування сплати суми боргу; часткова сплата боржником або з його згоди іншою особою основного боргу та/або сум санкцій.

Водночас суди попередніх інстанцій не звернули уваги та залишили без жодної правової оцінки наведені ТзОВ «ГРОСС» в заяві про визнання кредиторських вимог обставини щодо неодноразового звернення заявника до боржника з проханням здійснити звірку розрахунків між сторонами та надати інформацію щодо строків розрахунків за договором від 21.01.2006

Крім того, суд звертає увагу, що позовна давність не є інститутом процесуального права та не може бути відновлена (поновлена) в разі її спливу, але за приписом частини п'ятої статті 267 ЦК України позивач має право отримати судовий захист у разі визнання судом поважними причин пропуску позовної давності.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС звернула увагу, що до висновку про поважність причин пропуску позовної давності можна дійти лише після дослідження усіх фактичних обставин та оцінки доказів у справі, що не було належним чином здійснено у цій справі судом першої та апеляційної інстанції.

Ураховуючи викладене, постановою судової палати КГС ВС скасовано постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 19.01.2021 та ухвалу

Господарського суду Одеської області від 06.08.2019.Справу направлено на новий розгляд до Господарського суду Одеської області.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 09.09.2021 у справі № 916/4644/15 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100884643>.

12. Щодо процесуальних наслідків закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги

Апеляційний суд, вирішуючи (після закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги, встановленого судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху) питання про відкриття апеляційного провадження або про повернення апеляційної скарги, має дослідити, зокрема, обставини виконання заявником апеляційної скарги вимог суду щодо усунення недоліків апеляційної скарги, та передусім встановити, чи виконав заявник апеляційної скарги вимоги цієї ухвали, зокрема встановити той факт, чи надав він документи/докази, вимоги щодо надання яких містила ухвала про залишення апеляційної скарги без руху (докази сплати судового збору, клопотання, інші докази на підтвердження повноважень представника тощо).

Без встановлення цих обставин у апеляційного суду відсутні підстави вирішувати питання щодо пропуску/дотримання строку на усунення недоліків та застосовувати за результатами встановлених обставин відповідні процесуальні наслідки, зокрема передбачені статтями 118, 119, частинами четвертою, шостою статті 174, частиною шостою статті 260, частиною третьою статті 262 ГПК України (повертати, відмовляти у прийнятті апеляційної скарги, відкривати апеляційне провадження)

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Вестбудінвест" до Першого окремого відділу капітального будівництва Державної прикордонної служби України про визнання правочинів недійсними в частині, визнання актів такими, що не породжують прав та обов'язків сторін договору.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду міста Києва від 17.12.2020 позов задоволений в частині визнання правочинів недійсними.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду залишено без руху апеляційну скаргу відповідача на рішення Господарського суду міста Києва від 17.12.2020 та роз'яснено про право усунути недоліки апеляційної скарги протягом десяти днів з дня вручення цієї ухвали, надавши апеляційному суду докази, що підтверджують сплату судового збору.

Відповідно до матеріалів справи відповідач 24.02.2021 подав заяву про поновлення пропущеного строку для усунення недоліків апеляційної скарги, до якої були додані: докази сплати судового збору.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 19.03.2021 повернуто апеляційну скаргу відповідача у справі на рішення Господарського суду міста Києва від 17.12.2020 з визнанням апеляційної скарги такою, що не подана.

Судове рішення мотивовано невиконанням відповідачем вимог ухвали про усунення недоліків, оскільки відповідач у встановлений судом строк, не подав докази сплати судового збору.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини третьої статті 174 ГПК України якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до господарського суду та приймається до розгляду, про що суд постановляє ухвалу в порядку, встановленому статтею 176 цього Кодексу. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається особі, що звернулася із позовною заявою (частина четверта статті 174 ГПК України).

ОП КГС ВС зазначила, що апеляційний суд, вирішуючи (після закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги, встановленого судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху) питання про відкриття апеляційного провадження або про повернення апеляційної скарги, має дослідити, зокрема, обставини виконання заявником апеляційної скарги вимог суду щодо усунення недоліків апеляційної скарги, та передусім встановити, чи виконав заявник апеляційної скарги вимоги цієї ухвали, зокрема встановити той факт, чи надав він документи/докази, вимоги щодо надання яких містила ухвала про залишення апеляційної скарги без руху (докази сплати судового збору, клопотання, інші докази на підтвердження повноважень представника тощо).

Без встановлення цих обставин у апеляційного суду відсутні підстави вирішувати питання щодо пропуску/дотримання строку на усунення недоліків та застосовувати за результатами встановлених обставин відповідні процесуальні наслідки, зокрема передбачені статтями 118, 119, частинами четвертою, шостою статті 174, частиною шостою статті 260, частиною третьою статті 262 ГПК України (повертати, відмовляти у прийнятті апеляційної скарги, відкривати апеляційне провадження).

Отже, за обставин надходження від скаржника 24.02.2021 (тобто до ухвалення апеляційним судом 19.03.2021 оскаржуваної ухвали) заяви про усунення недоліків апеляційної скарги з доказами сплати судового збору з клопотанням про поновлення строку на усунення недоліків, апеляційному суду, за правилами статей 174, 260, 262 ГПК України, передусім, належало врахувати факт вчинення відповідачем дії на виконання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, а саме факт надання скаржником доказу сплати судового збору за подання апеляційної скарги (згідно з платіжним дорученням від 23.02.2021), надати оцінку цьому доказу, а також надати оцінку викладеному скаржником в заяві клопотанню про поновлення строку на усунення недоліків.

Ураховуючи викладене, постановою ОП КГС ВС скасовано ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 19.03.2021. Справу направлено до Північного апеляційного господарського суду на стадію вирішення питання щодо відкриття

апеляційного провадження за апеляційною скаргою на рішення Господарського суду міста Києва від 17.12.2020.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 22.10.2021 у справі № 910/7184/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100610529>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за жовтень 2021 року / упоряд. суддя-секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Дроботова Т. Б., правове управління (ІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. — Київ, 2021. 38 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua